
KISEBBSÉGEK KULTÚRÁJA

Rítus- és vallásváltozások egy erdélyi faluban

Győrffy Eszter: Felekezetiileg vegyes házasságok. Rítus- és vallásváltozások egy erdélyi faluban = Korunk. 2017. 1. sz. 20–33 p.

A tanulmány a felekezetiileg vegyes házasságok, illetve az ezzel kapcsolatos rítus- és vallásváltozásra vonatkozó helyi normarendszert mutatja be a Székelyföld keleti peremvidékén fekvő Kostelegen

Vallás és etnikum összefüggései kétirányúak: differenciáló és integráló hatások egyaránt érvényesülhetnek, különösen ha a felekezeti, nyelvi, etnikai hovatartozás egymással összefügg. Ugyanakkor – számos példa mutatja – a vallás sok esetben konzervatívabbnak bizonyulhat, mint az etnikai identitás vagy a nyelv, olyannyira, hogy a vallás válhat a legfontosabb etnikus jellemzővé egy nyelvében, kultúrájában asszimilálódott csoport vonatkozásában. Adott esetben tehát a vallás és etnikum szinoním fogalmakká válhatnak.

A vallás és etnicitás összefüggései azonban olyan esetekben is vizsgálhat, amikor egy felekezeten belül etnikus, nyelvi különbségek vannak, vagy fordítva egy kulturálisan és nyelvileg homogén közösség felekezetiileg megosztott.

Kostelegen ez a két helyzet egymást követően állt fenn. A tanulmány célja, hogy részletesen bemutassa a falu felekezetiileg vegyes házasságokra vonatkozó társadalmi gyakorlatait és változásait, valamint az egyén lehetőségei és nehézségeit az adott szokásrenden belül.

A dolgozat első fele a II. világháború előtti időszakot vizsgálja levéltári források és a helyiek visszaemlékezései alapján. A második rész az 1940–44 közti „kis magyar világ” idején illetve a görög katolikus egyház 1948-as romániai megszüntetése miatt bekövetkezett kényszerű vallási szeparáció következményeit és a felekezetiileg vegyes házasságok

máig működő gyakorlatát. A vallásváltás mikéntjét mutatja be interjúk alapján.

Kostelek a 18. sz. második felében keletkezett. Moldvai románok, -csángók és csekély részben csíki székelyek alapították. Valószínűsíthető, hogy a csíki, kászoni településekről érkezők egy része is román eredetű, görög katolikus vallású zsellér vagy jobbágy lehetett, akik a székely falvakba beköltözve sok esetben magyar nyelvűvé váltak. A 19. századi népszámlálások még a település egységesen román etnikai és görög katolikus arculatát jelzik, ami a vallási-kulturális szempontból nagyon szigorú endogámiának is betudható. Kostelek az 1870-es évektől vált a házassági gyakorlat szempontjából nyitottabbá, nőtt az exogám házasságok száma az egyre erősödő gazdasági kapcsolatok és a fakitermelés miatt ide települő nagyrészt magyar anyanyelvű faipari munkásság miatt is. Bár az 1910-es népszámlálási adatok szerint Kostelek spon-tán népesedési- nyelváltási folyamatok során teljes egészében magyar anyanyelvűvé vált, valószínűbb, hogy a kostelkiek ekkor inkább kétnyelvűek lehettek. A pasztorizációs viszonyoknak köszönhetően azonban a település vallási képe csak igen csekély mértékben változott.

A falu lakói 1875-ben görög katolikus templomot építettek, ahol a teendőket a csíkszépvízi plébános látta el. A szomszédos Magyararcsü-gés lakóival egyetemben hiába kérték, hogy a két falu valamelyikében önálló plébánia létesüljön, az anyaegyház Csíkszépvíz gazdasági érdekei miatt erre nem került sor. Az idők során betelepülők közül többen római katolikusok voltak. Mivel az ő lelki gondozásukat, a nagy távol-ságok miatt, sem a gyimesi plébánia, sem a csíkszépvízi községközpont nem látta el rendszeresen, vallásilag betagozódtak a helyi görög katoli-kus népességbe. Nők esetén a helyi szokások a férj rítusának követését és a gyermekeknek az apa vallására való keresztelését feltételezték. A behá-zasulók többsége azonban római katolikus férfi volt, gyakran mégis görög katolikusként kerültek nyilvántartásba. Bár a római katolikus papság tisztában volt ezzel a gyakorlattal, nem sérelmezte, sőt eseten-ként maga szorgalmazta a távoli települések görög katolikus pasztorizá-cióját. Így sajátos helyi identitás alakult ki. A már többségében magyar anyanyelvű, de görög katolikus lakosság magát a környező falvaktól elkülönözte. A szomszédos székely falvak lakói a kostelkieket (vallási

rítusuk és részben román anyanyelvűségük miatt) románnak tekintette. Ez a nyelvi –vallási kép a 1920-as, 1930-as években kezdett lényegesen átalakulni, amikor a jelentős számú, vegyes rítusú, exogám házasságok aránya nőtt, de az I világháború utáni „román világban” egyre több római katolikus személy élt a faluban, aki bár elfogadta házastársa és a helybeliek görög katolikus rítusát, megmaradt a saját hitén és nagy ünnepekkor, a távolságok ellenére is, a saját felekezete papját kereste fel. Ezzel párhuzamosan nőtt azoknak a száma is, akik románul nem tudtak. Ezek az emberek a szomszédos Magyarcsügés esperesét keresték fel, aki ellentétben a kostelki görög katolikus plébánossal, magyarul is győntott, keresztelt és temetett.

Mindez persze nem meglepő, hiszen az 1920-as évektől a román kormányok a homogenizálásra törekedtek, minek következtében a vallások etnicizáló értelmezése is növekedett. Az 1930-as népszámlálási adatok felekezeti és nemzetiségi statisztikáiban ez már jól megmutatkozik.

Az 1940-es bécsi döntés különösen érzékenyen érintette a székelyföldi görög katolikusokat és ortodoxokat, mivel a hivatalnoki kar kritika nélkül elfogadta a korábbi román álláspontot, mely azonosnak tekintette a vallást és a nemzeti hovatartozást. A kostelki lakosság nagy része a magyar karhatalom és a románellenes közhangulat nyomására áttért a római katolikus hitre. Ez komoly konfliktusokat okozott nemcsak a két egyház hanem a lakosság körében is, és sokan a hivatalos áttérés ellenére a továbbra is a görög katolikus hitet érezték magukénak.

A politikai erőviszonyok 1944 szeptemberében, a Moszkvában aláírt szovjet–román fegyverszüneti megállapodás után, ismét megváltoztak és visszatért a román közigazgatás. A kostelkiek egy része visszatért a görög katolikus hitre és 1946-ban a római katolikusok is építhettek templomot a faluban. 1948 decemberében a román kormány rendeletileg felszámolta a görög katolikus egyházat, vagyontát az ortodox egyházra testálta. Ez a kostelki lakosság végleges kettéválását jelentette. A felekezetváltás családokon belül és falun belül is komoly konfliktusokhoz vezetett. A helyzet az 1960-as évek végére konszolidálódott. A két felekezet tagjai kölcsönösen látogatják egymás szertartásait, igénybe veszik a másik felekezet papjainak szolgáltatásait, használják egymás szentel-

ményeit. Laikus szinten megtartják egymás legfontosabb szentjeinek ünnepét, vallásos elképzeléseikben a két egyház tanításai keverednek. A falu lakói vallási-etnikai címkékkel jellemezhetően térben is elkülönülnek. (Alszeg–Felszeg, katolikus–ortodox, magyar–román, szegények–rátartiak).

Mindezek azonban kevésbé meghatározóak a mindennapi érintkezések során. A mikroszintű folyamatok megragadására a felekezeti vegyes házasságok mai gyakorlatát és a vallásváltozások egyéni és általánosabb vetületeit mutatja be a szerző a vegyes házasságokban felszínre kerülő különbségek néhány példájával.

Összegezve: A korábbi gyakorlattal ellentétben, amikor a beházasulók, követve házastársuk vallását, görög katolikusok lettek, a mai szokás az, hogy az egyén vallása minden esetben az apa felekezetét követi. Az asszonyok házasságuk előtt áttérnek férjük vallására.

A vegyes házasságokban élők ezután (a két fél vallási identitásának erősségétől függően) vagy kizárólag a férfi felekezetéhez tartoznak, vagy a feleség eredeti vallásának egyes rítusain is részt vesznek, esetleg felváltva járnak mindkét templomba. Bár a vallásváltás minden esetben megtörténik a pár egybekelése előtt a család gyakran mindkét vallásba szocializálja a gyermekét. A vallásváltást rugalmasan kezeli tehát a közösség és gyakran elfogadja az egyén ezzel kapcsolatos – olykor a hivatalos formáktól eltérő – döntéseit. Özvegy és elvált asszonyok számára adott a felekezetváltás lehetősége, bár az utóbbit nem feltétlenül nézik jó szemmel.

Cipós diákoktól a digitális nemzedékig

Bakó Botond: Örökség és korszerűség a Nagyenyedi Kollégiumban= Székelyföld. 20. évf. 2016. 12. sz. 169–180 p.

A nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium alapításának évét hagyományosan 1622-re teszik. Ekkor mondta ki ugyanis az erdélyi országgyűlés, a fejedelem előterjesztésére, hogy az akadémia felállítása „perpetuum statutum”, azaz örök időkre szóló határozat.